

Posúdenie habilitačnej práce PhDr. Kristíny Bosákovej, PhD.: Gadamer a nemecká filozofia

PhDr. Kristína Bosáková, PhD. sa vo svojej habilitačnej práci venuje u nás dosiaľ nie veľmi prebádanému problému filozofie, dejín filozofie a hermeneutiky v diele Hans-Georga Gadamera a ich koreňov v Gadamerovom čítaní Kanta, Hegla, Husserla a Heideggera. Sama formuluje svoj cieľ ambicioznejšie, a síce ako snahu “zmapovať nemeckú filozofiu 19. a 20. storočia... v Gadamerovej tvorbe” (abstrakt), avšak ako hneď dodáva, pôjde jej najmä o tvorbu “reprezentovanú komentármi ku Kantovi, k Hegelovi, Husserlovi a Heideggerovi” (abstrakt). Tým je definované a značne zúžené pole dejín filozofie a Gadamerovej tvorby, ktorej sa mieni venovať.

Možno len súhlasiť s Bosákovou zdôvodnením, že práve recepciu nemeckej filozofie možno hneď “po antickej gréckej filozofii označiť za najsilnejšiu a najdiskutovanejšiu tému v rámci jeho hermeneuticky koncipovanej recepcie dejín filozofie” (s. 8). Odhliadnuc od prípadného súhlasu či nesúhlasu s Gadamerovým vnímaním novovekej filozofie, možno len súhlasiť s tým, že korene jeho chápania filozofie dejín a hermeneutického myslenia možno nachádzať práve u velikánov nemeckého filozofického myslenia, v nemeckej filozofickej tradícii a v ňou používanom jazyku – ktorý formoval Gadamerovo (pred)porozumenie mysleniu a jeho vývinu. Otáznym je, či by nebolo možné zoznam filozofických postáv, ktoré mali vplyv na jeho myslenie obohatiť napr. aj o Nietzscheho a Diltheya, avšak ponúkaná štvorica má svoje historické opodstatnenie a zároveň predstavuje aj autorskú licenciu habilitantky.

Doktorka Bosáková správne zdôvodňuje význam Kantovej filozofie v Gadamerovom učení. Gadamer, čerpajúc z Kantovho dedičstva, nadväzoval naň najmä v estetickej oblasti. Napriek tomu, že spomína problém hlúposti, kognitívne aspekty vkusu a vzťah medzi kritikou vkusu a kritikou čistého (či už teoretického alebo praktického) rozumu, nijak netematizuje, podľa mňa, kľúčový pojem Kantovej nielen estetickej filozofie, a síce pojem súdnosti (Urteilkraft). Naopak, odkazujúc na prácu Grondina, predmetom jej úvah je *sensus communis*. Prítom práve súdnosť – jej podstata i kantovské rozdelenie na určujúcu a reflektujúcu – by mohlo tvoriť vhodný priestor pre bližšie objasnenie a prepojenie gadamerovských úvah o vkuse – jeho historickej univerzalite a možných kognitívnych aspektoch či funkciách, ktoré by mohli – podobne ako samotný estetický súd plniť. Preto by som rád využil tento priestor na povzbudenie habilitantky na bližšie objasnenie “kognitívnej hodnoty umeleckého diela” podľa Gadamera (s. 32), ale aj na vyjadrenie osobného názoru autorky na danú problematiku či už u Kanta alebo Gadamera. Najmä v ostatnom období totiž existuje celá plejáda mysliteľov (napríklad okolo Winfrieda Menninghause na Inštitúte empirickej estetiky, ktorý je súčasťou Inštitútu Maxa Plancka vo Frankfurte nad Mohanom), ktorí čítajú Kantove estetické spisy evolučne a kognitívne. Nemožno totiž chápať už aj samotnú reflexiu pocitu z nejakého vnemu ako dôležitý kognitívny obsah, ktorý má svoje evolučné príčiny?

Druhou veľkou témou predkladanej práce je opísanie Gadamerovho vzťahu k Hegelovej filozofii. Dr. Bosáková presvedčivo sprevádza čitateľa ako po interpretáciách základných bodov Hegelovej filozofie, tak aj po gadamerovskej recepcii tohto spôsobu myslenia a Gadamerovým vysporadúvaní sa s ním. Fenomenológiu ducha chápe ako proces objektivizácie a sebareflexie absolútneho ducha, ktorý k sebe prichádza prostredníctvom dejinne podmienenej racionality. To koreluje s gadamerovsky chápanou historicizujúcou hermeneutikou. Autorka však popri chápaní Hegelovho dejinného ducha ako “historického rozumu” (s. 42), ktorý prejavom dejinného ukotvenia myslenia, uvažuje o racionalite aj v jej univerzálnom ponímaní. Na viacerých miestach totiž upozorňuje na problém s univerzálnou racionalitou u Hegla, ktorou sa vraj inšpiroval u Grékov (s pojmom *nous* – napr. s. 57), ale aj s osvietenským racionalizmom. Univerzalitu v tomto zmysle, zdá sa, chápe ako akýsi nadčasový poriadok, niečo nemenné a zjednocujúce (s. 58). Na druhej strane však hovorí o dejinnom chápaní racionality, a teda o tom, že je vždy historicky ukotvená. To znamená, že v rôznych časových i geografických či spoločenských rámcach to bude odlišné. Takéto dvojité ponímanie univerzality napokon umožnilo Hegelovi vytvoriť dejiny filozofie i filozofiu dejín. Aký je však postoj habilitantky k

danej otázke? Verí, že existuje nejaká nadčasová a univerzálna racionalita, alebo sa skôr prikláňa k názoru, že akékoľvek poznanie a racionalita sú vždy historicky a kontextuálne podmienené?

Tretou postavou samostatnej analýzy v predkladanej práci bol vzťah Gadamera k Husserlovi. Autorka práce tematizuje niekoľko problémov Husserlovho myslenia. Kľúčovú otázku, či možno nazerať veci také, aké sú – ako sa samy javia – necháva však nepovšimnutú. A to napriek tomu, že popri probléme *Lebensweltu* je pre Husserlovu fenomenológiu i Gadamerovu hermeneutiku podstatné práve to, či je jav nezávislý od jeho interpretácie a akú úlohu v tomto “nechať vidieť” zohráva jazyk. Možno porovnať gadamerovskú pozíciu ku kritike Husserla s pripomienkami Merleau-Pontyho? Aký je Heideggerov postoj v tejto veci (vzťahu javu a Logu)? A akú pozíciu zastáva habilitantka?

Otázka na vzťah Heideggera k fenoménu reči ako toho, čo necháva vidieť, nebola nijako náhodná. Práve Heidegger totiž predstavuje poslednú významnú postavu, na ktorej autorka dokumentuje svoju oboznámenosť s Gadamerovými interpretáciami a postojmi. Namiesto aktuálnej a možno i kontroverznej otázky vzťahu Gadamera k Heideggerovi ako osobe a jeho hodnotenia, či previazanosti diela s autorom et vice versa, by ma však zaujímalo, či nachádza habilitantka opodstatnenie v teologickej (alebo ako píše v nereligiózne religióznej – s. 75) interpretácii Heideggerovho slávneho výroku o tom, že „Už iba nejaký Boh nás môže zachrániť.“ Mám za to, že uvedený výrok bol povedaný v inom kontexte. Napokon, ak by aj nie, je možné samo hľadanie Boha považovať za dôkazom “toho, že Boh je, aj keď práve v tomto okamihu nie je prítomný, je skrytý (s.76). Nemožno mi len súhlasiť s Gadamerovým i autorkiným konštatovaním, že Heideggerove poznámky na margo náboženstva sú najmä problémom hľadania slova – reči (s. 74). A sú reakciou na množstvo podnetov. Nemôžem sa však celkom stotožniť s tým, že Heidegger odhaľuje pradejiny pojmov gréckeho jazyka “vo vymeriavaní slov a celých slovných polí a v nasledovaní tajných žíl v prahornine reči, či už sa pri tom jedná o grécke myslenie alebo poéziu alebo o to isté v jeho vlastnom nemeckom materinskom jazyku” (s. 84). Naopak, zdá sa skôr, že Heidegger často skôr znásilňoval jazyk a z údajnej etymológie vyvodzoval interpretačné tvrdenia, ktoré mu často hrali do karát bez ohľadu na historický kontext či faktické súvislosti. A to tak v gréčtine ako v rodnom nemeckom jazyku, ktorý si taktiež charakteristicky prispôboval.

Podstatnou črtou predkladaného skúmania je relatívne podrobná oboznámenosť autorky s celkom Gadamerovho myslenia. To dokumentujú i jej ostatné predošlé početné práce na danú tému, jazykové kompetencie, terminologická jasnosť a podobne. Vo svojom posudku, som sa odhodlal postulovať niekoľko pripomienok a otázok k autorke nie preto, žeby som chcel vyjadriť svoj postoj k jej interpretáciám, ale skôr preto, že pri takomto type kvalifikačnej práce sa očakáva jasné preukázanie schopnosti nielen fundovane interpretovať dané diela, primerane zdôvodnene argumentovať, ale aj zaujať k nim samostatné stanovisko a hodnotenie. A práve tento posledný moment mi v predkladanej práci najväčšmi absentoval. Autorka nepochybne preukázala svoje kompetencie korektne interpretovať aj tie najzložitejšie filozofické texty, svoju orientovanosť v téme, analytické myslenie i spôsobilosť jasne a kultivovane sa vyjadrovať (hoci predkladanej práci by prospela ešte jedna dôsledná jazyková redakcia, pri ktorej by bolo možné eliminovať kde-tu sa vyskytujúce drobné jazykové nedostatky, ako preklepy, čiarky, hrubky, či syntakticky nezvládnuté slovné spojenia). To, čo by som však uvítal, je spoznanie autorkinho postoja a hodnotení k jednotlivým otázkam, ktoré som si dovoľil v posudku formulovať, nakoľko nepochybujem o schopnostiach autorky zaujať k nim vlastný zdôvodnený postoj a kritické hodnotenie. A práve k tomu môže slúžiť verejná obhajoba habilitačnej práce, po ktorej úspešnom priebehu navrhujem VR FF UPJŠ udeliť PhDr. Kristíne Bosákovej, PhD. vedecko-akademický titul docent v odbore Dejiny filozofie.

V Bratislave 13.5.2020

prof. Mgr. et Mgr. Andrej Démuth, PhD.